

Дугіна І. В.,

асистент,

Галько О. Р.,

*асистент Львівського інституту банківської справи Університету
банківської справи Національного банку України*

ЕКОНОМІЧНІ ОСНОВИ РОЗШИРЕННЯ ІНВЕСТИЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ БАНКІВСЬКИХ УСТАНОВ

У статті відзначено економіко-правові основи розширення інвестиційної діяльності банківських установ. Розглянуті фактори, що впливають на ступінь розвитку внутрішнього інвестиційного потенціалу.

Ekonomiko legal frameworks of expansion of investment activity of bank institutions are marked in the article. Factors which influence on the degree of development of internal investment potential are considered.

Кожна держава як суб'єкт інвестиційної діяльності визначає правові, економічні і соціальні умови цієї діяльності у своєму законодавстві.

Загальновідомо, що стратегічним менеджментом будь-якого банку є наявність надійної і стабільної правової бази, яка регулює і регламентує його інвестиційну діяльність і визначає фінансово-економічні результати. Виходячи з цього, можна стверджувати, що стабільність банківського законодавства у сфері інвестицій є основою грошово-кредитної системи. Відтак, формування та удосконалення банківського законодавства є об'єктивним і невідкладним процесом щодо зміцнення законодавчих основ державного регулювання діяльності банків в інвестиційній сфері [1].

Відзначимо, що склад і зміст інвестиційного законодавства обумовлюється інвестиційною політикою держави, яка за останні роки декілька раз змінювала свій напрямок.

Постановка проблеми. Одним з головних завдань банківського інвестиційного законодавства є забезпечення ефективного і динамічного функціонування банківської системи України.

Дієвість законодавчої бази держави залежить від точності оцінки існуючого становища. Наявність точних параметрів стану суспільних відношень дозволяє правильно ставити цілі нормативно-правових актів, що готуються до прийняття, оцінити їх реальні можливості впливу на соціально-економічне становище. Зіставлення таких параметрів у часі дозволяє судити про ступінь ефективності раніше прийнятих нормативно-правових актів і їх окремих правових норм.

Аналіз останніх досліджень. Інвестиційні дослідження ґрунтуються на методах фінансової, бюджетної та економічної оцінки ефективності інвестування. Питання визначення сутності інвестицій та їх видів розглядалися в працях українських економістів І.А. Бланка, А.Ф. Гойка, О.Д. Даниленка, М.П. Денисенка, М. Мороза, М.І. Савлука, А.М. Поручника, В.М. Федосова, Ю.І. Стадницького, А.А. Пересади та інших.

Тому, одним із завдань законодавчої бази є формування і розвиток внутрішнього економічного потенціалу. На сьогодні внутрішній інвестиційний потенціал країни скований адміністративним і податковим тиском, тіньовою економікою. На ступінь розвитку внутрішнього інвестиційного потенціалу впливають такі чинники:

- рівень доходів населення, низький рівень приводить до мінімізації споживання, до значного скорочення або певної відсутності заощаджень;

- відсутність довіри до уряду, яке в інвестиційній сфері призводить до недовіри, платоспроможних громадян до наявних інвестиційних інститутів;

- низький рівень легального нагромадження підприємств і фірм призводить до недостатності нагромаджень для здійснення інвестиційної діяльності;

- висока вага тіньової економіки спричинила до того, що був порушений процес відтворення основних фондів, учасники тіньової економіки не інвестують основні фонди, за оцінками деяких експертів тіньова економіка становить 50%;

- спрямованість потоків капіталу (в країну або із неї);

- гарантії інвесторам їх репатріації в Україну.

Незважаючи на наявні проблеми, темпи росту української економіки в останні роки привели до активізації інвестиційних процесів в Україні [1].

Метою даної статті є економіко-правові розширення інвестиційної діяльності банківських установ.

Виклад основного матеріалу. Завдяки прийняттю Законів України „Про державне регулювання ринку цінних паперів

в Україні", „Про фінансові послуги і державне регулювання ринку фінансових послуг", завдяки удосконаленню правового регулювання діяльності комерційних банків обриси інвестиційної інфраструктури стають все більш визначеними.

Ряд законів, прийнятих в останній час, об'єктивно сприяють активізації в інвестиційних відношеннях. Однак стан економіки вимагає більш радикальних рішень з метою росту інвестицій в економіку країни. Серед таких рішень може бути амністія для капіталів, виведених з тіні, репатріюємих з офшор, спрощення системи оподаткування, зміна амортизаційної політики, зниження податкового тиску для інноваційних підприємств, посилення діяльності Антимонопольного Комітету України [3].

Однією з важливих умов залучення іноземних інвестицій є гарантії стабільності законодавства, яке регулює правовий режим інвестицій. Однак раніше, ніж залучати іноземні інвестиції, необхідно дати відповідь на такі запитання: чи може воно розглядатися як альтернатива внутрішньому інвестуванню, які перспективи іноземного інвестування в Україні. Важливим питанням є вивчення конкуренції на ринку капіталів, яка визначає вільний рух в масштабах глобальної економіки. Тому для того, щоб приймати закони, спрямовані на залучення іноземних інвестицій, необхідно зробити аналіз власної інвестиційної привабливості. Результати такого аналізу дозволять спрогнозувати наслідки подібного роду інвестицій. Чим вища інвестиційна привабливість національної економіки, тим ефективнішими і більш визначеними будуть іноземні інвестиції для економіки країни.

Пріоритетним напрямом розвитку банківської системи є залучення як внутрішніх, так і зовнішніх інвестицій. Наслідки, пов'язані із проникненням іноземних банківських капіталів на національні фінансові ринки, за останні десятиліття зумовили експертів і науковців до системного дослідження проблеми на макро- та мікрорівні [2].

Наявність в економіці будь-якої держави великих обсягів іноземного капіталу свідчить про її макроекономічну стабільність та довіру інвесторів до неї. Як відомо, на сьогодні серед усіх секторів економіки України банківський сектор значно активізував інвестиційну діяльність. Власне це є причиною зацікавлення іноземних інвесторів українськими банками. Перспектива отримання великих прибутків, наявність широкого спектру можливостей для ведення бізнесу та великого потенціалу для зростання, іноземні банки всупереч можливим ризикам і перешкодам активно виходять на ринки країн, що розвиваються, в тому числі і нашої держави.

Останнім часом Україна почала все більше привертати увагу західноєвропейських банкірів: за даними НБУ, частка іноземного капіталу в загальному зареєстрованому статутному капіталі діючих вітчизняних банків у 2007 р. зросла від 19,5 до 22,2%, а 18 % від загальної кількості діючих банків, станом на 1 травня 2007 р. – це банки з іноземним капіталом [5].

Для іноземних інвесторів на території України встановлюється національний режим інвестиційної та іншої діяльності. Зазначається, що для інвестиційних проектів із залученими іноземними інвестиціями, які реалізуються відповідно до державних програм розвитку пріоритетних галузей економіки, соціальної сфери та територій, може встановлюватися пільговий режим інвестиційної та іншої господарської діяльності.

Проте варто ще раз зазначити, що законодавча база має принаймні два основних недоліки: по-перше, нестабільність та ненадійність; по-друге, відсутність комплексності та наявність суперечностей у законодавчих актах. Нестабільність зумовлює неможливість спрогнозувати виробничо-господарську та фінансову діяльність об'єктів інвестування. Забезпечення стабільності нормативної бази для іноземного інвестора важливіше, ніж пільги.

При розробці власного інвестиційного законодавства необхідно враховувати стан і тенденції розвитку глобальної економіки.

Важливими чинниками, які формують інвестиційний клімат держави і забезпечують подолання або зниження ризиків для інвесторів в Україні, є: рівень розвитку продуктивних сил та стан ринку інвестицій, правове поле держави, політична воля всіх гілок влади, стан фінансово-кредитної системи, статус іноземного інвестора, інвестиційна активність населення [3].

Обсяг інвестицій в Україні не достатній, і це свідчить про несприятливий інвестиційний клімат як щодо вітчизняних, так і іноземних інвесторів, адже його створення потребує надзвичайних зусиль і тривалого часу. В інвестиційній стратегії розвитку України передбачається надходження до економіки прямих іноземних інвестицій до кінця 2010 р. – 25-30 млрд. дол. За всі роки незалежності до економіки України іноземні інвестори вклали близько 4 млрд. дол. Україна за період своєї незалежності переконалася, що за іноземні інвестиції, іноземний капітал треба боротися – необхідно створювати для інвестора привабливі умови, забезпечити гарантії інвестицій та прозорість усіх процесів у національній економіці [2].

Керівництво держави, провідні вчені та практики впевнені, що важливою умовою розвитку національної економіки є залу-

чення та ефективне використання іноземного капіталу. Проте навколо цієї тези, яка цілком лояльно сприймається стосовно галузі промисловості чи АПК, розгортаються дискусії, коли йдеться про вітчизняну банківську систему. Хоча ще у Посланні Президента України до ВР "Європейський вибір. Концептуальні засади стратегії економічного та соціального розвитку України на 2002-2011 рр.", зазначено, що основна увага має зосереджуватися зокрема на активному залученні в банківську сферу іноземного капіталу, в тому числі країн – членів ЄС. Цілий ряд опонентів, насамперед у банківській системі, вбачає у цьому більше загроз, ніж позитиву.

Саме тому варто визначити, чого слід очікувати банківській системі України від припливу іноземного капіталу. Головними позитивними результатами мають стати:

- суттєве збільшення обсягів інвестицій у національну економіку – як безпосередньо у банківський, так і в реальний сектор шляхом використання банківського капіталу в активних операціях;

- здешевлення вартості кредитних коштів для підприємств реального сектору економіки;

- активне запровадження у практику вітчизняної банківської справи новітніх технологій та процедур банківського обслуговування;

- наближення банківської системи України до міжнародних стандартів через запровадження правил, технологій, процедур, які використовуються провідними банками розвинутих країн світу. Практичними наслідками цього стануть підвищення прозорості банківської системи, удосконалення системи тощо [4].

У зв'язку із залученням іноземних інвестицій можуть проявитися такі недоліки:

- зростає рівень конкуренції на сегменті ринку, який отримує іноземні інвестиції, внаслідок чого певною мірою страждають "старі" учасники ринку, або "вітчизняні товаровиробники", проте, безумовно, виграють покупці товарів і споживачі послуг;

- зростає рівень конкуренції на ринку праці, оскільки іноземні інвестори вимагають від місцевих працівників вищого рівня кваліфікації, володіння іноземними мовами, ставлять інші умови, що може призводити до часткового звільнення "старих" працівників підприємств, які отримують іноземні інвестиції;

- зростає залежність економіки, зокрема, ринку праці та бюджету, від ефективності роботи інвесторів;

– гіпотетично може зростати політична залежність країни від іноземців.

Внаслідок залучення в країну іноземних інвестицій зростає соціальна напруга в трудових колективах і суспільстві, є побоювання людей, що нові власники підприємств провадитимуть більш жорстку кадрову політику. На прикладі українських банків це може означати скорочення персоналу одних підрозділів та розширення інших.

Ще одним питанням, яке виникає у процесі залучення іноземних інвестицій, є рівень монополізації ринку. Як відомо, ринок кредитних ресурсів і банківських послуг в Україні є ринком вільної конкуренції. На ньому співіснують і конкурують майже дві сотні контрагентів, серед яких лише два десятки мають у своєму статутному фонді частку іноземного капіталу [5]

Таблиця 1.
Основні показники діяльності банків України

Показники	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007
Кількість банків за реєстром	195	189	182	179	181	186	193
У тому числі: кількість банків за участю іноземного капіталу	22	21	20	19	19	23	35
Із них кількість банків зі 100% іноземним капіталом	7	6	7	7	7	9	13

Якщо порівнювати результати діяльності та фінансовий стан КБ узагалі та банків із залученим іноземним капіталом зокрема, то останні мають: кращу якість А і П; стійку тенденцію до нарощування капіталу; вищу прибутковість; більшу рентабельність А та статутного Фонду; більш якісний кредитний портфель; кращу пристосованість до роботи в умовах ринкової економіки.

До банків за участю іноземного капіталу входять: АПІБ Аваль, АКБ Райффайзенбанк Україна (Австрія), АБ ІНГ-банк Україна (Нідерланди), АКБ ХФБ-банк Україна, Сіті-банк Україна (США), ЗАТ Прокредитбанк (Німеччина), АК Каліон-банк Україна (Франція), Міжнародний іпотечний банк (США), Банк Ренесанс Капітал (Нідерланди), БМ Банк (Росія та Швейцарія).

Як бачимо, до "великої десятки" входять лише 2 банки: АППБ Аваль, АКБ Райффайзенбанк Україна. Більшість інших банків з іноземними інвестиціями належить до групи так званих середніх банків. Зрозуміло, що за цих умов ні про монополізацію ринку, ні про вагомий вплив іноземного капіталу на макроекономічні процеси в банківській системі України не йдеться [5].

Якщо спробувати визначити основні вимоги стратегічних іноземних інвесторів до банків – отримувачів їхнього капіталу, то на перше місце, напевно, слід поставити прозорість бізнесу банку. Саме такої прозорості, під якою розуміють прозору структуру власності, беззаперечне дотримання вимог національного законодавства, проведення аудиту за міжнародними стандартами, нерідко бракує українським фінансовим установам.

Серед інших найважливіших вимог, які пред'являють іноземні інвестори до українських банків у процесі встановлення партнерських відносин та при розгляді пропозиції щодо входження у їхній капітал, є:

- чітка і документально зафіксована організаційна структура банку;
- документально закріплені повноваження та відповідальність окремих менеджерів і керівників середньої ланки;
- відсутність внутрішніх конфліктів і суперечностей усередині колективу, добрий моральний клімат;
- ефективно функціонуюча система стратегічного та фінансового планування;
- відсутність тіньових схем у діяльності банку як у його відносинах із клієнтами, так і в середині банку (зокрема прозорість та легальність механізмів матеріального стимулювання персоналу);
- адекватна система оцінки ризиків у діяльності банку, насамперед кредитного [3].

Підсумовуючи, слід сказати, що питання присутності іноземного капіталу у вітчизняній банківській системі залишається неоднозначним і дискусійним. Проте, на нашу думку, зростання частки іноземного капіталу в українських банках є об'єктивним наслідком інтеграції України у світову та європейські економічні системи, а відповідно, і неминучим. На даному етапі швидше є сенс обговорювати і визначати регламентацію діяльності іноземних банків та їхніх філій в Україні.

Отже, перш ніж дозволяти іноземним банкам відкривати свої філії на території України, необхідно вирішити питання

національної безпеки, розвитку та захисту власної банківської системи:

- досягти європейського рівня монетизації економіки та зменшити частку позабанківського обігу грошей;
- сприяти концентрації українського банківського капіталу, розглядати великі українські банки як оплот економічної безпеки України;
- запровадити систему управління грошовими потоками в державі, сконцентрувавши їх у провідних банках на пріоритетних напрямках розвитку економіки;
- законодавчо забезпечити захищеність українських банків, що кредитують національну економіку, сприяти поверненню банкам усіх прострочених кредитів;
- обмежити кількість іноземних банків та їх частку в активах і капіталі банківської системи України.

Щодо пропозицій обмежити максимальну частку іноземного капіталу або кількість банків з іноземним капіталом у банківській системі, то ми підтримуємо тезу, що оптимальну частку присутності іноземного капіталу на ринку банківських послуг України повинен визначати ринок.

Як висновок, можна узагальнити, що подальший розвиток банківської системи України, на наше переконання, відбуватиметься у рамках загальних процесів глобалізації фінансового сектора Європи та світу. Розвинені іноземні банки будуть успішно розширювати сфери своєї діяльності, пропонуючи дешевші інвестиційні ресурси більших масштабів і, як результат, відбудеться витіснення функціонуючих банків. Іноземні банки, швидше за все, будуть вкладати кошти у найменш ризикові галузі економіки України, але які принесуть найвищі прибутки. Сьогодні у розвитку банківської системи України, банківське інвестиційне кредитування характеризується відсутністю належних стимулів для інвестування реального сектору економіки, недостатністю фінансування розвитку пріоритетних галузей економіки, відсутністю спеціалізованих банківських установ, значними диспропорціями розподілу інвестиційних ресурсів та ін. [6].

Тому для покращення банківського інвестування слід застосувати заходи, які б призвели до покращення інвестиційного клімату у всіх регіонах країни, враховуючи специфіку кожного.

Література

1. Барановський О. Інвестиційна діяльність банків. // Вісник НБУ. – 2007. – № 9. – С. 15 – 16.
2. Варламова Г.О. Вплив прямих іноземних інвестицій на забезпечення розвитку національної економіки України. // Актуальні проблеми економіки. – 2007 р. – № 7. – С. 174-181.
3. Вербицька Ю.М. Інвестиційно-інноваційна діяльність, як чинник соціально-економічного розвитку регіону. // Науковий економічний журнал "Актуальні проблеми економіки" 2007 р. – № 8(74). – С. 151-156.
4. Кузнецова А., Другов О., Рисін.В. Іноземний капітал. // Вісник НБУ. – 2007. – № 8. – С. 24 – 27.
5. Основні показники діяльності банків України на 1 травня 2007 р. // Вісник НБУ. – 2007. – № 6.
6. Шпиг Ф.І. Перспективи лібералізації доступу іноземного капіталу в банківську систему України // Банки та банківські системи. – 2006. – № 1.